

de sülûs ve nesih yazan hattatlara geniş yer verilmiştir. Ancak Osmanlı hattatlarıyla ilgili bilgilerde yer yer yanlışlıklar vardır.

Türkçe ve Farsça şiirler de yazan Habib Efendi'nin manzumelerinin büyük bir kısmı *Ahter* gazetesinde yayımlanmıştır. Ders kitabı mahiyetindeki Farsça eserleri ise şunlardır: *Düstûr-ı Sûhan* (İstanbul 1289), *Düstûrçe* (İstanbul 1293, diğer baskıları için bk. Özege, I, 270), *Müntehabât-ı 'Ubeyd-i Zâkânî* (İstanbul 1303), *Berg-i Sebz* (İstanbul 1304, 1312), *Debistân-ı Fârisî* (İstanbul 1308), *Rehnümâ-yı Fârisî* (İstanbul 1309), *Ħulûşa-i Rehnümâ-yı Fârisî* (İstanbul 1309), *Müntehabât-ı Gülistân* (İstanbul 1309), *Rehber-i Fârisî* (İstanbul 1310).

Habib Efendi ayrıca Molière'in *Le misanthrope* adlı piyesini *Merdüm-gürîz* (İstanbul 1286), James Morier'in *Aventures d'Hajji Baba d'Ispahan* adlı romanını *Hâcî Bâbâ-i İşfahânî* (Kalküta 1905), *Rifâa et-Tahtâvî*'nin G. Depping'den çevirdiği *Ķalâ'idü'l-mefâhîr fi ħaribi 'avâ'idü'l-evâ'il ve'l-evâhîr* adlı eserini *Ķarâ'ib-i 'Avâ'id-i Milel* (İstanbul 1303) adıyla Farsça'ya tercüme etmiş, Ebû İshak Hallâc Şîrâzî'nin *Dîvân-ı Eḷ'ime* (İstanbul 1302) ve Nizâmeddin Mahmud Kârî'nin *Dîvân-ı Elbise*'sini de (İstanbul 1303) neşretmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ferheng-i Fârsî, V, 454; *Sefernâme-i Hâcî Pirzâde* (nşr. Hâfız Fermânfermâiyân), Tahran 1343 hş., II, 95-98; Browne, *LHP*, IV, 450; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 11, 834; a.mlf., *Son Asır Türk Şairleri*, III, 472; *Türkiye'de Basılmış Farsça Eserler, Çeviriler ve İran'la İlgili Yayınlar Bibliyografyası*, Ankara 1971, s. 23, 36; Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, I, 399; Yahyâ-yı Âryanpür, *Ez Şabâ tâ Nimâ*, Tahran 2535 şş., I, 395-402; Cemşid-i Melikpür, *Edebiyyât-ı Nümâyişî der İrân*, Tahran 1363 hş., I, 112-114; M. Emîn-i Riyâhî, *Zebân u Âdâb-ı Fârsî der Ķalemrû-yi 'Oşmânî*, Tahran 1369 hş., s. 256-257; a.e.: *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı* (trc. Mehmet Kanar), İstanbul 1995, s. 266-267; Mehdi-yi Bâmdâd, *Şerḫ-i Hâl-i Ricâl-i İrân*, Tahran 1371 hş., I, 313-314; Christophe Balay, "Littérature persane en Diraspora; İstanbul 1865-1895", *Les iraniens d'Istanbul* (ed. Th. Zarccone - F. Zarinebaf), Paris 1993, s. 177-180; "Habib Efendi", *Maârif*, IV/97, İstanbul 1329, s. 289; "Habib Efendi", *TA*, XVIII, 262.

ALİ ALPARSLAN

HABİB b. EVS

(bk. EBÜ TEMMÂM).

HABİB KARAMÂNÎ

(ö. 902 / 1496)

Anadolu'da faaliyet gösteren ilk Halvetî şeyhlerinden.

Niğde yakınlarındaki Ortaköy kasabasında doğdu. Anne tarafından Hz. Ebû Bekir, baba tarafından Hz. Ömer soyundan geldiği rivayet edilir. O dönemde Niğde Karaman vilâyetine bağlı olduğu için Karamânî nisbesiyle tanınmıştır. Ailesi ve hayatının ilk dönemleri hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Lâmiî'nin, "Rum'dan Seyyid Yahyâ hazretlerine vardıkta akaid şerhi okurmuş" şeklindeki ifadesinden zâhir ilimlerini tahsil ettiği anlaşılmaktadır.

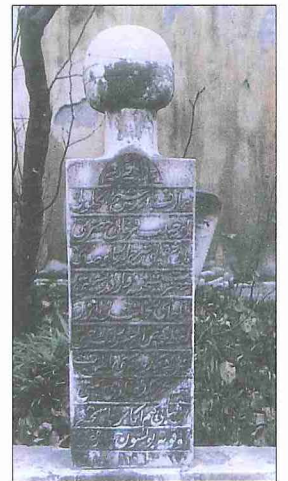
Habib Karamânî'nin, Halvetiyye tarikatının pîr-i sânsî Yahyâ-yı Şîrvânî'ye intisap etmek için memleketinden ayrılarak Şîrvan'a gittiği tarih belli değildir. Lâmiî'nin verdiği bilgiye göre Şîrvan'a vardığında Seyyid Yahyâ'nın dervişleriyle karşılaşmış, onlara, "Şeyhiniz bana bir günde mevlâmı gösterebilir mi?" diye sorunca şeyhin kıdemli müridlerinden Hacı Hamza Efendi'den şiddetli bir tokat yiyerek yere düşmüştür. Durumu öğrenen Yahyâ-yı Şîrvânî onu huzuruna çağırıp, "Dervişler gayretli olur, aldırma" diyerek gönlünü almış ve kendisini dervişliğe kabul etmiştir. Habib o gün şeyhin kendisine, "Git şu pencerenin yanına dur, bu gece rüyanda ne görürsen gel bize anlat" dediğini, bu söz üzerine gidip pencerenin önüne oturduğunu nakleder ve o anda şeyhte fâni olduğunu kastederek, "O geldi biz gittik" der. Habib Karamânî on iki yıl şeyhin hizmetinde bulduktan sonra ondan hilâfet aldı. Akşemseddin ile (ö. 863/1459) tanışarak sohbetlerinde bulunduğuna göre (Lâmiî, s. 577) 1450-1455 yıllarında Anadolu'ya dönmüş olmalıdır. Bir süre ikamet ettiği Ankara'da Hacı Bayrâm-ı Velî'nin kabrini sık sık ziyaret eden Habib Karamânî bir yere yerleşmeyip hayatını Aydın, Kayseri, Konya ve Karaman gibi şehirlere seyahatlerle geçirdi. Lâmiî Çelebi onunla Konya'da tanıştığını söyler. Kayseri'de Akşemseddin'in halifesi İbrâhim Tennûrî ve Nakşibendî şeyhlerinden Emîr Efendi ile görüştü. Üç defa hacca gitti. Mekke'de Zeynî şeyhlerinden Abdülmutfî Efendi ile sohbet etme imkânı buldu.

Habib Karamânî, İskilip'te Şeyh Yavsi Efendi'nin kızı ve Ebüssuûd Efendi'nin kız kardeşi Rukiye Hatun ile evlendi. An-

cak kayınpederiyle aralarında önemli bir anlaşmazlık çıkınca İskilip'ten ayrılıp Amasya'ya gitti. Şeyh Yavsi ile Habib Karamânî arasındaki anlaşmazlığın "dervişlik kuvvetiyle" halledildiğini söyleyen Lâmiî Çelebi bu anlaşmazlığın sebebi konusunda bilgi vermez. Şeyh Yavsi'nin vakfını evlâdiyelik olarak kurduğunu, Habib Karamânî'nin ise "erbâbiye" olarak kurmasını istemesi yüzünden aralarının açıldığı rivayet edilir. Habib Karamânî İskilip'ten ayrıldıktan sonra gittiği Amasya'da bir zâviye kurarak ibadet ve ilimle meşgul olmaya başladı ve bu şehirde vefat etti. Türbesi Mehmed Paşa İmaretî içindedir. Yahyâ-yı Şîrvânî'nin beş meşhur halifesinden biri olan Habib Karamânî pîrdaşları Şükrullah Alâeddin er-Rûmî, Dede Ömer Rüşenî, Muhammed Bahâeddin Erzincânî ile birlikte bu tarikatın Anadolu'da yayılmasında önemli rolü olan bir sûfidir. Ancak tarikat daha çok Pîr Muhammed Erzincânî ve halifeleri vasıtasıyla devam etmiştir. Evliya Çelebi'nin, Habib Karamânî'nin türbesinin Çankırı'nın Kurşunlu kasabasının Karacalar köyünde olduğunu söylemesi yanlıştır.

Kaynaklarda Habib Karamânî'nin *Ķitâbü'n-Nesâyih* adlı bir eseri olduğu kaydedilmekteyse de nüshasına rastlanamamıştır.

Habib Karamânî İskilip'te cami, medrese, zâviye ve kütüphane gibi birçok vakıf kurmuştur. Bunların başında 881 (1476) yılında yaptırıp vakfettiği Tabakhâne mahallesinde bulunan Şeyh Habib Camii gelmektedir. Caminin vakfiyesi Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndedir (VGMA, Mücedded Anadolu, XVIII, nr. 604, sıra 248, s. 227-229). 370 m²'lik bir alanı kaplayan caminin önündeki medrese binaları 1925'ten sonra yıktırılmıştır.

Habib Karamânî'nin Mehmed Paşa İmaretî'ndeki mezar taşı - Amasya

Habib Karamânî vakfiyesinin ilk sayfası (VGMA, Mücedded Anadolu, XVIII, nr. 604, s. 227)

Caminin yanında kütüphane ve zâviye ile birlikte inşa edilen medresenin 1900 yılında altmış yedi talebesi bulunmaktaydı (*Salnâme-i Maârif-i Umûmiyye*, I, 862).

BİBLİYOGRAFYA :

VGMA, Mücedded Anadolu, XVI, nr. 601, s. 205; XVIII, nr. 604, sıra 248, s. 227-229; VGMA, *Defter*, nr. 483, sıra 528; VGMA, Sivas Sâlis Muhâsebe, nr. 483, sıra 528, s. 49; VGMA, Esas 2/3 (226), sıra 229; VGMA, Esas 2/5 (228), sıra 229; VGMA, *Defter*, nr. 420, sıra 996; VGMA, *Defter*, Esas 2/1 (224), sıra 3295; BA, İbnülemin-Evkaf, nr. 581; BA, Cevdet-Evkaf, nr. 1009; TK, *Defter-i Evkâf-ı Rûm*, nr. 583, vr. 118^b; BA, Cevdet-Maarif, nr. 1177; BA, *Çorum Tapu Tahrir Defteri*, nr. 444, s. 72, 85, 90, 170; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 577-578; Taşköpürizâde, *eş-Şekâik*, s. 265-266; Mahmûd el-Kelevî, *Ketâ'ibü a'lâmi'l-ahyâr min fuçahâ'i mezhebi'n-Nu'mân el-muhtâr*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 630, vr. 456^{a-b}; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 282-283; Hoca Sâdeddin, *Tâcüt-tevârih*, II, 540-541; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 62, 63, 76, 248; Cemâleddin Hulvî, *Le-mezât-i Hulviyye* (haz. M. Serhan Tayşî), İstanbul 1994, s. 409-410; Evliya Çelebi, *Seyahat-nâme*, II, 177-178; Nazmî, *Hediyyetü'l-ihvân*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 495, vr. 143^b-145^b; Nişancızâde, *Mir'ât-ı Kâinât*, İstanbul 1293, II, 416; *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 262; *Osmanlı Müellifleri*, I, 58; *Salnâme-i Maârif-i Umûmiyye* (1316), I, 862-863; "Amasya'da Medfun Şeyh Habîb ve Rukiyye Bacı Hatun'un Müsterek Vakfiyeleri", *Çorumlu*, I/12, Çorum 1945, s. 148-153.

KÂMİL ŞAHİN

HABİB el-MEKTÛM

(الحبيب المکتوم)

Muhammed el-Habîb b. Ca'fer el-Musaddak b. Muhammed el-Mektûm b. İsmâil b. Ca'fer es-Sâdik (ö. 270/883 [?])

İsmâîlîler'in gizlilik dönemindeki imamlarından.

Ca'fer es-Sâdik'in vefatından (148/765) sonra iki oğlu etrafında iki gruba ayrılan taraftarlarından Mûsâ el-Kâzım ve neslinin imâmetini benimseyenler İmâmîyye, İsmâîlî'nin imâmetini benimseyenler de İsmâîliyye diye anılmıştır. İsmâîl babasının hayatında öldüğü için mensupları, Mektûm diye anılan oğlu Muhammed'in (ö. 198/814 [?]) imâmetini ileri sürmüşlerdir. Muhammed el-Mektûm'dan itibaren, Muhammed el-Mektûm'dan itibaren yaklaşık bir buçuk asırlık süre İsmâîliyye'nin gizlilik (setr) dönemini teşkil eder. Bu dönemdeki imamların kimler olduğu ve sayıları hakkında kaynaklarda farklı rivayetler vardır. Habîb el-Mektûm, bazı tarihçilere göre İsmâîliyye'nin gizli imamlar devresinde Muhammed b. İsmâîl ve Ca'fer b. Muhammed'den sonra üçüncü imamdır ve Ubeydullah'ın babasıdır (Zehebî, XV, 141; İbn Haldûn, IV, 30-31). Bazı rivayetlerde ise özellikle Muhammed el-Habîb adına yer verilmiyip İsmâîliyye'nin imamları silsilesi Muhammed b. İsmâîl'den sonra Abdullah (Ahmed el-Vefî), Ahmed (Muhammed et-Takî), Hüseyin (Abdullah er-Radî) ve Ubeydullah el-Mehdî olarak zikredilmektedir (Mustafa Gâlib, s. 148-157; Hasan İbrâhim Hasan, s. 78; Daftary, s. 551). İsmâîlî müelliflerince benimsenen bu sonuncu silsiledir. İsmâîliyye imamlarının gizlilik döneminde takıyye*ye uyararak değişik isimler kullanmaları dikkate alındığında, Mehdi Ubeydullah'ın babası olduğu söylenen ve faaliyetlerinden bahsedilirken aynı dâileri görevlendirdikleri belirtilen Hüseyin b. Ahmed ile Habîb el-Mektûm'un aynı kişi olarak kabul edilmesi her iki rivayetin uzlaştırılmasını mümkün kılacaktır.

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Habîb el-Mektûm, III. (IX.) yüzyılın ortalarından sonra Hama yakınındaki Selimiyye'ye yerleşmiş, dâilerini buradan sevk ve idare ederek kendi soyundan gelmesi beklenen mehdi için taraftar

toplama faaliyetine girişmiştir. Habîb el-Mektûm'un bazan tebdili kıyafet ederek dolaştığı, bu sırada kabiliyetli gördüğü kimseleri mezhebi yaymak için görevlendirdiği bilinmektedir. Kûfe'de rastladığı ve kendi tarafına çektiği İbn Havşeb ile Ali b. Fazl'ı 266 (880) yılında Yemen'e gönderdiği, İbn Fazl'ın davaya ihanet etmesine rağmen İbn Havşeb'in sadık kaldığı belirtilmektedir. Bu arada Mağrib'de İsmâîlî hâkimiyetinin kurulmasını temin eden Ebû Abdullah eş-Şifî'nin, İbn Havşeb'in yanında yetiştirildikten sonra bu bölgede görevlendirilmesi Habîb el-Mektûm'un faaliyetleri arasında zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VIII, 24-26; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XV, 141-142; İbn Haldûn, *el-İber*, IV, 30-31; Makrizî, *el-Hiçâz*, I, 160; a.m.f., *İttî'âzû'l-hunefâ* (nşr. H. Bunz), Leipzig 1909, s. 26-27; a.m.f., *el-Muķaffa'l-kebir* (nşr. M. Ya'lâvî), Beyrut 1407/1987, s. 53-56; C. Brockelmann, *İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi* (trc. Neşet Çağatay), Ankara 1964, s. 147; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, II, 33; Mustafa Gâlib, *Târîhu'd-da'veti'l-İsmâ'iliyye*, Beyrut 1979, s. 148-157; J. N. Hollister, *The Shi'a of India*, New Delhi 1979, s. 209-210; Hasan İbrâhim Hasan, *Târîhu'd-devleti'l-Fâtîmiyye*, Kahire 1981, s. 47, 48, 74, 75, 401, 403, 487; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 70; F. Daftary, *The Ismâ'îlîs: Their History and Doctrines*, Cambridge 1992, s. 551.

HASAN ONAT

HABİB b. MESLEME

(حبيب بن مسلمة)

Ebû Abdîrrahmân (Ebû Mesleme) Habîb b. Mesleme b. Mâlik el-Fihri (ö. 42/662)

Suriye ve Anadolu fetihlerine katılan sahâbî.

610'da veya 620'de doğdu. Kureyş kabilesinin Fihri koluna mensuptur. Anadolu'ya yaptığı birçok akın sebebiyle Habîb-ü'r-Rûm diye de anılır. 8 (629-30) yılında müslüman oldu. Hz. Peygamber'le gazvelere iştirak etmek için Medine'ye gitti ve Tebük Gazvesi'nde bulundu. Ancak onun sahâbî olmadığını söyleyenler de vardır. Hâlid b. Velid kendisini, Büsr b. Ebû Ertât ile birlikte Gütatü Dimaşk'ın bazı köylerine baskın yapmak için gönderdi. Habîb, 15 (636) yılında bir öncü süvari birliğinin başında Yermük Savaşı'na katıldı ve Suriye'nin önemli bir kısmını fetihetti. Ayrıca İyâz b. Ganm ile birlikte An-